

Tiha, a boleča obletnica

V četrtek, 9. julija, je poteklo šestdeset let od tedaj, ko je jugoslovanska oblast pripeljala na Goli otok prve zapornike.

Otok obsega 4,7 kvadratnih kilometrov. Najvišji vrh z imenom Markoni meri 230 metrov. Na tem otoku je znani Titov kipar Antun Avgustinčič odkril enega najlepših in najboljših vrst marmorja v Dalmaciji. Že v stari Jugoslaviji sta slovenski politik Anton Korošec in knez Pavle Karadžordžević iskala možnost za odprtje večjega zapora na enem od jadranskih otokov, kamor bi ob morebitnem poskusu komunističnega preobrata izolirali obsojene upornike iz tedanje Jugoslavije. Načrt je prehitela druga svetovna vojna. Ideja je vzknila po-

novno v novi Jugoslaviji, po sestanku Informbiroja, ko so po Stalinovem diktatu sprejeli resolucijo, s katero se obsodili vodstvo Komunistične partije Jugoslavije, češ da je "krenilo z marksistično-leninistične linije". Vodstvo Informbiroja je naročilo Titu, da podpre resolucijo in odstrani jugoslovansko partijsko vodstvo. Tito tega ni storil, zato je v Jugoslaviji prišlo do paničnega lova na čarovnice. Iskali in odkrivali so dejanske in namišljene simpatizerje resolucije Informbiroja. V tistem času je bila tudi močna prisotnost Rdeče armade na Madžarskem, obenem pa tudi gonja proti Jugoslaviji. Vse to je pospešilo iskanje primerne kraja za izolacijo Stalinovih petokolonašev, ki naj bi jih bila Jugoslavija polna.

Otok je odkril tedanji jugoslovanski notranji minister Krajačić in to predlagal Kardelju. Ta je skupaj z najvišjim partijskim vodstvom sprejel odločitev za odprtje delovnega taborišča – "centra za prevzgojo" - na Golem otoku. Njegova zgodovina se lahko razdeli v dve obdobji: čas gulaga 1949 – 1956, ko je bil Goli otok imenovan tudi "Titovi Havaji", kamor so deportirali politične obsojence, informbirojce, kot tudi veliko nedolžnih ljudi.

Drugo obdobje se začne po letu 1956, ko z Golega otoka umaknejo politične zapornike in sem naselijo najhujše kriminalce iz tedanje Jugoslavije. V tem času so bivalne prostore posodobili, ne samo zaradi določenih mednarodnih kontrol, ki jih takšni zapori imajo, pač pa predvsem zato, da so zabrisali sramotno nezno stanje, ki so ga bili deležni prvi zaporniki. Na Golem otoku so zapore dokončno zaprli leta 1980.

Goli otok obstaja še naprej nenaseljen, tako, kot je bil pred petdesetimi leti.

V času "Titovih Havajev" so med kaznjenci vladali nenormalni odnosi. Vemo, da si kaznjenci v vseh zaporih sveta med seboj v glavnem tudi pomagajo. Tu je bilo obratno. Uprava je vzpostavila tako vzdušje, da so kaznjenci sa-

mi drug drugega na različne načine trpinčili. To je bila svojstvena taktika tedanje jugoslovanske Udbe in danes se samo čudimo, kako je možno, da se je kaj takega sploh lahko dogajalo.

Goli otok je pri nas, kot tudi v svetu, postal znan kot primer, kako se nad človekom sproži psihični pritisk in se v tem psihičnem

tlačanju ne samo živi, ampak tudi misli. Nad 50.000 zapornikov je tu doživljalo svojo Kalvarijo. Od te je samo na otoku umrlo zaradi žeje, podhranjenosti in najrazličnejših bolezni, kot tudi zaradi samomorov, nad 5.000 ljudi... Minilo je 29 let od zaprtja tega najbolj znanega jugoslovanskega gulaga. Ko slišijo to ime, se mnogim vedno sproži boleč spomin, ostalim, ki na srečo niso okusili tega gorja, pa predstavlja tisti del zgodovine, ki govori o načinu odstranjevanja in izoliranja nasprotnikov tedanjega jugoslovansko-partijskega vodstva, tudi za ceno trpljenja povsem nedolžnih.

Ob koncu si upam zapisati: "Kardarkoli sem že bil tam, bil sem večkrat, vedno dobim potrditev, da je ta otok kljub nenaseljenosti ohranil živo pričevanje, na kakšen način je jugoslovanska socialistična revolucija žrla svoje lastne otroke..."

Ambrož Kodolja

